

АКАДЕМИЧНОТО САМОУПРАВЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ – ТРАДИЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Андрияна Андреева, Дарина Димитрова

Икономически университет – Варна

Резюме. В статията се изследва академичното самоуправление, залегнало в основата на модела за управление на висшите училища в България. На база на сравнително-правен анализ с предходни законодателни решения се правят изводи и обобщения. Набелязани са предизвикателствата и тенденциите на съвременния период в развитието на висшето образование и взаимовръзката с академичното самоуправление.

Keywords: academic autonomy; academic self-government; models of government; higher schools

Въведение

Съвременното икономическо и политическо развитие на обществото е подвластно на влиянието на комплексни фактори, сред които са и процесите на дигитализация и глобализация. Просперитетът на всяка отделна страна и на международната общност, като цяло, се свързва с образованието във всичките му степени. В този смисъл, висшето образование заема важно място в цялостната визия за трансформация на съвременното образование. България има дългогодишни традиции в развитието на образованието. През отделните периоди обществото е изисквало високо ниво на образователния процес, като е надграждало както в изискванията спрямо отделните образователни нива, така и в нормативната им регулация посредством цялостна държавна политика.

Именно поради това в съвременния етап от развитието на страната управлението на образователния процес, протичащ във висшите училища, е от съществено значение. Съвременната икономика е базирана на знанието, а това предполага устойчивост на висшите училища, които да се управляват по начин, позволяващ, от една страна, конкурентоспособност и гъвкавост, а от друга – запазване на традиционните академични ценности и подходи на преподаване.

Академичната автономия на висшите училища е водещ принцип, заложен в нормативната уредба. Посредством него всяко висше училище има както своята

независимост в управленски план, така и възможност за относително разширяване и разнообразяване на източниците на финансиране. Всичко това безспорно следва да се съчетава със спазването на държавната политика в областта на образованието и в частност политиките в сферата на висшето образование, както и с контролните механизми, упражнявани спрямо качеството и финансирането на образователния продукт.

Предмет на изследването е академичното самоуправление, като част от проявленията на академичната автономия на висшите училища. С оглед на предизвикателствата пред съвременното общество, свързани с глобализация и дигитализация и отражението им върху всички обществени отношения, в т.ч. и върху висшето образование, както и с оглед на национални потребности и проблеми – демографски, финансови, структурни и кадрови, се прави обвързване на правните принципи, върху които е изградено образованието, и се очертават тенденции.

Цел на настоящата разработка е да се направи анализ на академичното самоуправление, залегло в основата на модела за управление на висшите училища в България. На база на сравнително-правен анализ с предходни законодателни решения се правят изводи и обобщения.

За реализиране на поставената цел авторите си поставят **следните задачи**.

- Да се извърши сравнително-правен анализ на моделите за управление в българското висше образование от възникването му до настоящия момент.
- Да се анализира на академичното самоуправление на висшето образование.
- Да се направят изводи, обобщения и да се набележат основни тенденции, свързани с развитието на висшето образование и правните принципи, явяващи се негова основа.

1. Академично самоуправление – традиции, проявление в българското висше образование и съвременни аспекти

Академичното самоуправление е една от трите форми на академичната автономия¹⁾ и едно от основните проявления на принципа за автономия в управлението на висшите училища. Въпреки че у нас до 1990 г. академичната автономия няма законодателна уредба²⁾, понятието има дългогодишна история, която се свързва с възникването на висшето образование в България и с развитието на обществените процеси в страната (Dimitrova, 2016). Академичното самоуправление заслужава самостоятелно изследване и анализ, тъй като се явява тази проявна форма на академичната автономия, която има най-дълга история и най-голямо значение за университетската идея и традиции.

Още с откриването на първото висше училище в България през 1888 г. университетската общност започва да отстоява редица академични свободи. Борбата за автономия на висшите училища възниква като борба за академично самоуправление, наричано „административна автономия“. Под това понятие Баламезов има предвид университетът сам да подбира преподавателите си, сам да изработва учебните си планове, сам да налага дисциплинарни наказания за

нарушаване на вътрешния ред, а не да прави това под надзора на изпълнителната власт (Balamezov, 1993: 348 – 349).

Въпреки активния обществен дебат в продължение на десетилетия за необходимостта от академично самоуправление в периода до 1944 г. академичната общност не може самостоятелно да избира ръководните органи на висшето училище или преподавателския състав, нито академичното ръководство може да налага самостоятелно дисциплинарни наказания без утвърждаване от Министерството на просвещението. В периода от 1944 до 1989 г. също липсва академично самоуправление, макар че формално висшите училища се управляват от академически съвет и ректор. Реалното управление на висшите учебни заведения се осъществява от Комитета за наука, изкуство и култура, по-късно от Министерството на просветата и Висшата атестационна комисия (Dimitrova, 2016).

След демократичните промени през 1989 г. академичната автономия се утвърди като важен принцип за устройството и управлението на висшите училища. Законът за академична автономия на висшите учебни заведения (ЗААВУЗ) не разграничава различни проявни форми на академичната автономия (напр. едни дейности да се отнасят към академичните свободи, други – към академично самоуправление), а я урежда като едно общо понятие, което включва различни дейности.

ЗААВУЗ в чл. 3 предвижда за първи път висшите учебни заведения самостоятелно да извършват редица дейности, които съгласно предходното законодателство не са били в правомощията на органите за управление на висшите училища. Сред тях се открояват правото да: 1) приемат правилник за устройството и дейността на висшето училище; 2) обявяват конкурси и избират научни и преподавателски кадри; създават собствени фондове от средствата, получени от държавата, от собствена научна и учебна дейност, от организации, фондации и граждани, и определят условията и реда за тяхното използване; 3) се сдружават с висши учебни заведения, научни и други организации за подготовка и повишаване квалификацията на специалисти с висше образование и за извършване на научни изследвания; 4) организират международното сътрудничество и членуват в международни организации и др.

Правната уредба на дейностите, които висшите училища могат да извършват самостоятелно, дадена в чл. 3 от ЗААВУЗ, по-късно служи като основа за регламентацията на академичната автономия в действащия ЗВО. В чл. от 19 до 22 от ЗВО вече са диференцирани тези дейности – едни се отнасят към академичните свободи, други – до академичното самоуправление, а трети обхващат неприкосновеността на територията на висшето училище. Тези форми или проявления на академичната автономия, които навлизат в съвременния период от развитието на висшето образование, се свързват с една относителна независимост на висшите училища от държавата.

Съвременната нормативна уредба, дадена в Глава четвърта на ЗВО, обособява три форми на академичната автономия – академични свободи, акаде-

мично самоуправление и неприкосновеност на висшето училище. Академичното самоуправление е ядрото на академичната автономия. То се изразява в най-различни дейности, включени в тази форма на автономия (чл. 21 ЗВО). Тези дейности могат да бъдат класифицирани в следните групи, като показват основните аспекти на проявление на академичното самоуправление.

– **Административно-ръководни дейности по чл. 21, ал. 1, т. 1 и 2 ЗВО³⁾**

В тази група се откроява правото на висшето училище да урежда устройството и дейността си в собствени правилници. Тази дейност е предопределяща за всички останали, защото посредством вътрешноустройствените актове се регулират редица дейности, чрез които се осъществяват и трите форми на академична автономия (Dimitrova, 2017a). Тъй като всички въпроси на устройството и дейността на висшето училище, неуредени в ЗВО, се регламентират с Правилника за дейността на висшето училище и други негови правилници (чл. 37 ЗВО). Общото събрание е органът, който приема или изменя Правилника за дейността на висшето училище (29, ал. 1, т. 2 ЗВО), а академичният съвет приема правилници за определени учебни, научни, творчески или научно-производствени дейности (чл. 30, ал. 1, т. 14 ЗВО).

Правилниците на висшите училища са ненормативен източник на право – особени вътрешни актове, съдържащи правила за поведение, задължителни за това висше училище (Dimitrova, 2017a). Посредством вътрешните си актове висшите училища имат предоставена свобода да доразвиват националните правни източници на локално ниво, разбира се, без да противоречат на ЗВО и други нормативни актове с по-голяма юридическа сила. Тези правилници се прилагат единствено в рамките на конкретното висше училище – правното им действие е ограничено само в рамките на академичната общност на университета. Въпреки че това са актове с ограничен обхват – прилагат се само спрямо адресати, ангажирани с образователния и научноизследователския процес в конкретното висше училище, те имат важно значение, тъй като посредством тях се регулират в детайли обществени отношения, специфични за това висше учебно заведение. На следващо място, тези актове осигуряват гаранции за качество на научноизследователската и преподавателската дейност. Така, в зависимост от това какво е нивото на административно-ръководната дейност, посредством вътрешната регулация на висшето училище се обезпечава качеството на предоставяната образователна услуга.

– **Научноизследователска и преподавателска дейност по чл. 21, ал. 1, т. 3, 4, 5, 6, 12, 13 от ЗВО⁴⁾**

Акцент в тази група от дейности са процедурите за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. Съгласно чл. 21, ал. 1, т. 6 ЗВО академичното самоуправление се изразява в право за обявяване на конкурси и избор на преподаватели при условия и по ред, установени в Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСПБ)⁵⁾. В

този смисъл, процедурите за академично израстване имат предопределящо значение за цялата научноизследователска и преподавателска дейност. Те са в пряка връзка с академичното самоуправление, като част от автономията на висшите училища. Съгласно чл. 1, ал. 2, т. 1 и 2 ЗРАСРБ автономията на висшите училища и свободният избор на научно развитие са уредени като основни принципи за придобиването на научни степени и за заемането на академични длъжности.

Още с приемането на ЗРАСРБ някои негови текстове са оспорени, а по-късно и обявени за противоконституционни с Решение №11 от 05.10.2010 г. на Конституционния съд. Нееднозначно се приемат и последните изменения и допълнения на ЗРАСРБ⁶⁾ от страна на академичната общност (Andreeva & Ignatova, 2018). Като положителна промяна се възприемат опростяването и децентрализацията на процедурите по този закон в съответствие с принципа за академичната автономия. Същевременно новосъздаденият принцип за контрол на качеството на научните изследвания нарушава, от една страна, принципа на академичната автономия, а от друга страна – принципа за свобода на научното творчество. Академичната автономия се нарушава, тъй като обезпечаването на контрола на качеството по реда на ЗРАСРБ се постига чрез въвеждане на нови административни процедури, които предвиждат пряка намеса на министъра на образованието и науката в процедурите, които се провеждат от университетите и научните организации (Andreeva & Dimitrova, 2018a).

Проблемите, свързани с научноизследователската дейност, като част от академичното самоуправление, са акцент в настоящото изследване предвид последните изменения и допълнения на ЗРАСРБ от 03.04.2018 г. Тези законодателни промени могат да се обобщят в следните направления.

А) Приети бяха минимални национални изисквания за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности (чл. 26, чл. 4 ЗРАСРБ). За съжаление, голяма част от новите изисквания за научно развитие са дискриминационни. Установяването на изисквания за публикуване в реферирани/индексирани издания и въвеждането на изискване за постигане на наукометрични показатели ограничава свободата на научното творчество. За значителен брой научни области достъпът до реферирани/индексирани издания е силно ограничен поради тяхната специфика и липсата на издания в тези научни направления. Световните бази данни за реферирани/индексирани издания са с платен достъп. Не всички висши училища имат необходимия финансов ресурс да включат своите научни издания в реферирани/индексирани световни бази данни. Така това законодателно решение води до дискриминация на основата на признаците образование и имуществено състояние⁷⁾.

Б) Разшири се обхватът на актовете, които могат да се обжалват пред съда при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс – АПК⁸⁾ (чл. 32, ал. 8 ЗРАСРБ). Съдебният контрол е една от формите на защита на правата

и законните интереси на гражданите и се явява правна гаранция за законност в дейността на висшите училища при провеждане на процедурите за академично изстраване. С оглед времето на осъществяване той е винаги последващ, т.е. предполага приет административен акт. По принцип е контролно-отменителен, по изключение е по същество и се осъществява в рамките на развиващо се спорно правораздавателно производство (Andreeva, Yolova, Dimitrova, 2004: 157). Въпреки че съдебният контрол се възприема като един от факторите за надеждна защита, той има и своите негативи. Това е последващ контрол, който засяга дейността на висшето училище. От една страна, посредством привличането му в рамките на съдебния процес, а от друга страна, с оглед научноизследователската и преподавателска дейност, за нуждите на която е обявеният конкурс (Andreeva & Dimitrova, 2018b).

В) Разшири се административният контрол върху процедурите за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. С последните изменения и допълнения на ЗРАСРБ от 3 април 2018 г. се въведоха конкретни механизми за цялостен вътрешен и външен контрол върху процедурите както по време на провеждането им, така и след приключването им. Създадена бе Комисия по академична етика, която да разглежда сигналите, отправени до министъра на образованието, относно нарушения при провежданите процедури (чл. 30а, ал. 1 ЗРАСРБ). За съжаление, философията на прилагане на новия разширен административен контрол и въведения принцип за контрол на качеството надхвърля добрата идея за хармонизация на национално и международно ниво на научната продукция на българските учени. Напротив, като част от общата нова концепция за развитието на науката и качеството на научните изследвания той противоречи на изконни принципи като „свобода на научното творчество“, „академична автономия“, както и на принципа за „децентрализация на процедурите“ по ЗРАСРБ (Andreeva & Dimitrova, 2018a).

– **Търговско-стопанска дейност по чл. 21, ал. 1, т. 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15 от ЗВО⁹⁾**

Правото на извършване на стопанска дейност, свързана с основната дейност на висшето училище, е част от академичната автономия, тъй като академичното самоуправление се изразява и в правото да се извършват стопанските дейности по реда на чл. 21, ал. 1, т. 7, 8, 9, 10, 11, 14 и 15 ЗВО. Висшите училища са юридически лица с нестопанска цел предвид основния им предмет на дейност. За тях стопанската дейност е помощна и допълваща, а не основна, поради това тя е с относително ограничено приложение. Висшите училища не могат да извършват всякаква стопанска дейност, а само такава, която е пряко свързана с основния им предмет на дейност. Това е специфична стопанска дейност за реализацията на създаваните научноизследователски резултати и други обекти на интелектуална собственост, в т.ч. право на сдружаване с други лица, както и на създаване на търговски дружества за целите на стопанска-

та реализация на резултати от научни изследвания и обекти на интелектуална собственост (Dimitrova, 2017b).

Настоящото изложение не може да обхване всички аспекти на проявление на академичното самоуправление като част от академичната автономия. Акцентът е поставен върху тези дейности, които имат предопределящо значение за интелектуалната свобода, творческата природа на образователния и научноизследователския процес като върховни ценности (арг. чл. 19, ал. 1 ЗВО) не само за академичната общност, но и за обществото, като цяло. Адекватното управление на висшето образование от страна на държавата, съчетано с реално академично самоуправление е необходимо с оглед заемане на достойно място на България в Европейското пространство за висше образование.

2. Отражение на академичното самоуправление върху съвременния модел за управление на висшите училища

Въведеният в българското законодателство принцип на академична автономия, респективно едно от неговите проявления – академичното самоуправление, е безспорно достъпжение на законодателството ни в областта на регулацията на тази специфична дейност. Преминавайки от един в друг етап от своята еволюция, висшето образование се трансформира, като отговор на потребностите на общественото развитие в конкретния етап. След въвеждането на принципа в началото на 90-те години на миналия век в България е възприет модел на „затворено самоуправление“. Такъв модел се прилага и в редица страни, преминаващи от социалистическо към демократично развитие. Този модел е обясним предвид скорошното излизане от едно тоталитарно общество, което неминуемо оставя своя отпечатък и върху регулацията на образованието в страната, и в конкретика – на висшето образование. В този смисъл, явен е стремежът на висшите училища след дълги години на борба за академична автономия да се позоват на предоставената им нормативна регулация и да приложат управление от затворен тип. Характерен за този модел е стремежът за прилагането на принципа в широк смисъл с оглед максимално откъсване от намесата на държавата.

В съвременния демократичен период от развитието на висшето образование процесите не са еднотипни, напротив, те са динамични, с различен интензитет и това налага подразделянето му на подетапи, които да обхванат конкретните специфики.

Най-общо можем да разделим съвременното развитие на три под периода.

– Следтоталитарен – характеризиращ се с установяване на новата нормативна уредба и подготовка за преминаването на висшето образование към европейската система на образователните степени и кредити. Като част от Европейското образователно пространство и присъединявайки се към Болонската декларация (1999 г.), в България са въведени три образователни степени: ОКС „Бакалавър“, ОКС „Магистър“ и ОНС „Доктор“. Този период е важен за цялостната еволюция на висшето образование предвид значението му на „мост“, осигуряващ нормативните основи

на прехода от стария образователен модел към нов тип висше образование, изградно на принципите на европейския образователен модел.

– Период след реализираното членство на страната в ЕС. Този етап се характеризира наред с дейността на компетентните държавни институции в доизграждане на правната рамка и обезпечаване на образователния процес и с дейността на висшите училища на ниво актуализация на вътрешни актове, издадени на база на принципа на академичната автономия с цел конкурентност и качество на предлаганата образователна услуга.

– Актуален период, свързан с дигитализация и глобализация на процесите.

Акцент в изложението се поставя на предизвикателствата на този последен етап, като се прави опит за формулиране на основните потребности и се очертава тенденцията в моделите за управление на висшите училища.

Автономията на българските висши училища е характерна за всички подетапи на съвременния период. Най-общо за всеки един от тях тя се проявява в ненамеса на държавата и обществените структури в учебния и научно-изследователския процес, които се провеждат във висшите училища. Всяко едно от тях е свободно в рамките на автономията си да определя научните направления, които да са негов приоритет, начините за провеждане на научните изследвания, ненамеса в провеждането на учебния процес в различните образователни степени и конкретния инструментариум за обезпечаване на образованието. Целият автономен процес на наука и образование, който протича в рамките на висшето училище, се подчинява на общата политика, регламентирана от държавата за конкретния етап, с оглед на което е въведен контролен механизъм на отчетност.

В периода на глобализация и дигитализация на висшето образование могат да бъдат набелязани няколко тенденции.

На първо място, тенденция на партньорство между университетите както на национално, така и на европейско и международно ниво. Европейските университетски мрежи предлагат за университетите не само обмен на образователна и изследователска услуга, но те създават и предпоставки за успех. Тези университети, които надхвърлят националните граници и успеят да се включат в европейската университетска мрежа, ще бъдат част не само от вътрешния образователен пазар, а и от европейския.

На второ място – по-тясно обвързване на образователния процес с практиката. Образование, базирано на знанието и насочено към бизнеса, следва да бъде водещото в изграждането на модела на висшето образование. Тази тенденция е продиктувана от бързите темпове на промяна в бизнес средата, от повсеместната дигитализация, което променя обществените отношения във всички сфери с темпове, които трудно могат да се прогнозират. В тази връзка е наложителна и законодателна корекция, която да очертае законовата рамка на свързване между бизнеса и висшите училища.

На трето място – потребност от актуализиране на механизмите на контрол от страна на държавата спрямо висшите училища. В сравнително правен аспект могат да бъдат приведени примери от развити европейски страни, където академичната автономия, позната в България, е регламентирана в по-ограничен обем. Конкретно в Германия вътрешното законодателство разграничава академичната автономия от финансовото управление. В този модел, строго погледнато, академичното самоуправление е налице предвид пряката ангажираност на ректорите с дейност, пряко свързана с предмета на висшето училище, а именно обезпечаване на образователния процес посредством учебните планове и съсредоточаване към научни изследвания. Финансовото управление е поверено на канцлер. Примери за управленски модели могат да бъдат дадени и в аспект обвързване на организациите за управление на висшите училища с отговорност към публични институции, най-често на изпълнителната власт. Такъв е скандинавският модел.

Исторически ретроспективен анализ на българското законодателство в началото на миналия век, при поставянето на началото на изграждането на българското висше образование, показва точно такива аспекти. Например съгласно ЗВО от 1948 г.¹⁰⁾ висшите учебни заведения са под ведомството на Комитета за наука, изкуство и култура, чийто председател назначава със заповед за всяко висше училище началник по административно-стопанските въпроси. Функциите му са да завежда цялата административна работа, както и работата по строежите, доставките, обезпечаването, обезпечаване на необходимите материално-битови условия на студентите, преподавателите и пр. Наред с началника по административно-стопанските въпроси във висшите учебни заведения се създава и бюджетно контролна служба, начело с квестор, който води сметките по упражнението на бюджета.

В съвременния дигитален свят все по-трудна е задачата на държавата самостоятелно да регулира обществените отношения, свързани с висшето образование. Това е процес, който обхваща компоненти и субекти на различно ниво – висшите училища, като самостоятелни юридически лица с оглед на тяхната академична автономия, държавата в лицето на компетентните органи, осъществяващи държавната политика и контролиращи образователния процес, неформални структури на гражданското общество и наднационални органи на ниво ЕС.

Към момента това е конструкцията на субектите, включени в общия процес на определяне на политиката, моделите и тенденциите в образователния процес на най-висшето му стъпало. В този процес, предвид влиянието на външни фактори, се налага преосмисляне на моделите както на управление, така и на взаимодействие.

Кой модел ще бъде избран от българския законодател, все още е неясно, но наложителността от провеждането на реформа е налице и тя е обусловена от реалните потребности както на вътрешния образователен пазар, така и на международния, който конкурира националните и европейските образователни институции.

Заклучение

Извършеното изследване на принципа за академично самоуправление в ретроспекция и в актуалното българско законодателство позволява да бъдат направени някои изводи.

1. Налице е безспорна обвързаност на моделите за управление на висшите училища с проявлението на принципа за академично самоуправление. В съвременния динамичен период в развитието на висшето образование в България то е повлияно от комплекс фактори, сред които с особено значим интензитет са външните, свързани с динамичност на средата, бързо променящи се потребности на икономиката, синхронизация с общностното право на ЕС и др.

2. В отговор на предизвикателствата на дигиталното общество общата цел на страните членки на ЕС е постигане на по-високо качество на образованието и гъвкавост в образователните модели.

3. Преосмисляне на моделите за финансово управление на висшето образование с оглед обезпечаване на разходите в сектора.

Настоящата статия не цели да даде отговори на всички въпроси, свързани с управлението на висшите училища. Тя е насочена към установяване на връзката между заложените принципи в управлението на висшите училища и моделите на управление. Надяваме се, че извършеният нормативен анализ, ретроспективното и сравнително изследване ще допринесат както за правилното тълкуване и приложение на принципа на академична автономия, така и приложението му в трансформацията на образователния модел.

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. Съгласно чл. 19, ал. 3 от ЗВО, в академичната автономия се включват три форми – академични свободи, академично самоуправление и неприкосновеност на висшето училище, които са изчерпателно изброени.
2. Законът за академична автономия на висшите учебни заведения е приет през 1990 г., обн. ДВ бр.10/1990 г. – отм.
3. 1) Изборност и мандатност на всички органи за управление; 2) право на висшето училище да урежда устройството и дейността си в собствени правилници в съответствие със ЗВО.
4. 1) Самостоятелно определяне на научно-преподавателския състав, на условията за приемане и формите на обучение на студентите, докторантите и специализантите; 2) самостоятелно разработване и изпълнение на учебни планове и научно-изследователски проекти; 3) избор на специалностите, по които се осъществява обучение; 4) право за обявяване на конкурси и избор на преподаватели при условия и по ред, установени в Закона за развитието на академичния състав в Република България; 5) право на организиране на международно сътрудничество, на членуване в международни организации, на сключване на договори за съвмест-

на учебна дейност и на договори за образователен франчайз с чуждестранни висши училища при спазване на изискванията на § 4, ал. 6 от допълнителните разпоредби, както и на договори за съвместна научноизследователска, художественотворческа, проектна и иновационна дейност и други форми на съвместна дейност с чуждестранни висши училища и организации, признати по законодателството на съответната държава; 6) право на признаване в съответствие с държавните изисквания на придобита в чужбина степен на висше образование или на периоди на обучение, завършени в чуждестранни висши училища, признати по законодателството на съответната държава, с цел продължаване на обучение във висшето училище, което извършва признаването.

5. Закон за развитието на академичния състав в Република България, обн. ДВ бр.38 от 21 май 2010 г.
6. ДВ. бр.30 от 3 април 2018г.
7. По проблемите на защитата от дискриминация при упражняване правото на висше образование Дарина Димитрова изнесе доклад на тема „Актуални правни аспекти на защитата от дискриминация при упражняване правото на висше образование“ на националната научна конференция „Защита срещу дискриминацията: правна уредба, проблеми и тенденции“, проведена на 08.06.2018 г. в ИУ – Варна, под печат.
8. Административнопроцесуален кодекс, обн. ДВ бр.30 от 11 април 2006 г.
9. 1) Право за формиране на собствени фондове и самостоятелно определяне на условията и реда за тяхното изразходване; 2) право на самостоятелно сключване с държавата и с други потребители на договори за извършване на научни и приложни изследвания за художественотворческа, проектна и иновационна дейност, както и за повишаване квалификацията на специалисти с висше образование и/или за обучение в образователно-квалификационна степен „магистър“; 3) право на сдружаване с български и/или чуждестранни висши училища, признати по законодателството на съответната държава, за осъществяване на съвместно обучение на студенти, докторанти и специализанти, на учебна дейност и обучение през целия живот, на предоставяне или придобиване на образователен франчайз, както и право на откриване на свои поделения в чужбина в съответствие със законодателството на съответната държава, право на сдружаване с висши училища и други организации в страната и чужбина при изпълнение на дейностите по т. 8; 4) право на сключване на договори с организациите по чл. 47, ал. 1 за: а) подготовка на специалисти в образователно-квалификационна степен „магистър“ по чл. 42, ал. 1, т. 2, букви „б“ и „в“ в рамките на капацитета на професионалните направления, за които висшето училище е получило акредитация, като обучението в организациите по чл. 47, ал. 1 може да включва само практически и семинарни упражнения, самостоятелна работа в лаборатории, библиотеки и други обслужващи звена на научните организации; б) подготовка на специалисти в образователна и научна степен „доктор“ по докторски програми, за които висшето училище, както и организацията по чл. 47, ал. 1 са получили акредитация; в) научноизследователска, художествено-творческа, спортна и

здравна дейност в съответствие със спецификата на висшето училище; 5) право на изграждане, притежаване или ползване на материална база, нужна за образователната и научноизследователската дейност и за социално-битовото обслужване на студенти и преподаватели, докторанти и служители; 6) право на извършване на стопанска дейност, свързана с основната дейност на висшето училище по чл. 6, ал. 1 и реализацията на създаваните от него научноизследователски резултати и обекти на интелектуална собственост; 7) право на сдружаване с други лица, както и на създаване на търговски дружества за целите на стопанската реализация на резултати от научни изследвания и обекти на интелектуална собственост със собствени средства по чл. 90, ал. 3, т. 4 и ал. 9 при условия и по ред, определени с акт на Министерския съвет.

10. Закон за висшето образование от 1948 г. – обн. ДВ бр.224 от 24 септември 1948 г. – отм.

REFERENCES/LITERATURA

- Andreeva, A. & Dimitrova, D. (2018a). Administrativen kontrol varhu protsedurite za pridobivane na nauchni stepeni i za zaemane na akademichni dlazhnosti. *Yuridicheski sbornik* (tom 25), 86 – 97 [Андреева, А. & Димитрова, Д. (2018). Административен контрол върху процедурите за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности. *Юридически сборник (том 25)*, 86 – 97].
- Andreeva, A. & Dimitrova, D. (2018b). Sadeben kontrol varhu administrativnite aktove po protseduri za habilitatsia. *Administrativno pravo – savremenni tendentsii v pravorazdavaneto i doktrinata* (str. 80 – 98). Varna: Nauka i ikonomika, Ikonomicheski universitet – Vama [Андреева, А., & Димитрова, Д. (2018). Съдебен контрол върху административните актове по процедури за хабилитация. *Административно право – съвременни тенденции в правораздаването и доктрината*, 80 – 98. Варна: Наука и икономика, Икономически университет – Варна].
- Andreeva, A. & Ignatova, I. (2018). Neobhodimost ot usavarshenstvane na normativnata uredba svarzana s akademichnia sastav v Republika Bulgaria. *Nauchni trudove na Svyaza na uchenite – Plovdiv. Seria B. Estestveni i humanitarni nauki* (tom 18), 316 – 319 [Андреева, А. & Игнатова, И. (2018). Необходимост от усъвършенстване на нормативната уредба, свързана с академичния състав в Република България. *Научни трудове на Съюза на учените – Пловдив. Серия Б. Естествени и хуманитарни науки (том 18)*, 316 – 319].
- Andreeva, A., Yolova, G. & Dimitrova, D. (2004). *Osnovi na publichnata administratsia*. Varna: „Nauka i ikonomika“, Ikonomicheski universitet – Vama [Андреева, А., Йолова, Г. & Димитрова, Д. (2004). *Основи на публичната администрация*. Варна: „Наука и икономика“, Икономически университет – Варна].

- Balamezov, S. (1993). *Konstitutsionno pravo*. Chast treta. Sofi-R [Баламезов, С. (1993). *Конституционно право*. Част трета. Софи-Р].
- Dimitrova, D. (2016). Istoricheski traditsii i tendentsii zarazvitie na akademichnata avtonomia. *Izvestia na Sayuza na uchenite - Varna. Seria Humanitarni nauki* (1), 63 – 69 [Димитрова, Д. (2016). Исторически традиции и тенденции за развитие на академичната автономия. *Известия на Съюза на учените – Варна. Серия Хуманитарни науки* (1), 63 – 69].
- Dimitrova, D. (2017a). Pravilnikat za deynostta na vissheto uchilishte kao osnoven vatreshnoustroystven akt (Administrativnopravni aspekti). *Izvestia na Sayuza na uchenite – Varna. Seria Humanitarni nauki* (1), 31 – 36 [Димитрова, Д. (2017). Правилникът за дейността на висшето училище като основен вътрешноустройствен акт (Административноправни аспекти). *Известия на Съюза на учените – Варна. Серия Хуманитарни науки* (1), 31 – 36].
- Dimitrova, D. (2017b). Pravni aspekti na stopanskata deynost na darzhavnite visshi uchilishta. Rolyata na pravoto v savremennata ikonomika (str. 127 – 137). Varna: „Nauka i ikonomika“, IU – Varna [Димитрова, Д. (2017). Правни аспекти на стопанската дейност на държавните висши училища. *Ролята на правото в съвременната икономика* (стр. 127 – 137). Варна: „Наука и икономика“, ИУ – Варна].

THE ACADEMIC SELF-GOVERNMENT IN BULGARIA – TRADITIONS AND CHALLENGES

Abstract. The article examines the academic self-government, underlying in the base of the model of the higher schools government in Bulgaria. Based on the comparative-legal analysis with former legislative solutions the authors make conclusions and summaries. The challenges and tendencies in the contemporary period of the higher education development and the interrelations with the academic self government are marked.

✉ **Dr. Andriyana Andreeva, Assoc. Prof.**
Dr. Darina Dimitrova, Assist. Prof.

University of Economics
77, Kniaz Boris, Blvd.
9002 Varna, Bulgaria
E-mail: a.andreeva@ue-varna.bg
E-mail: darina@ue-varna.bg